

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Наставно-научном Већу

Наставно научно Веће Универзитета у Београду - Факултета политичких наука, на седници одржаној 12. септембра 2019. године, на предлог Политиколошког одељења формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације ”Институционални узроци кризе евра”, кандидата Ивана Станојевића, у саставу: проф. др Слободан Самарцић, проф. др Бранко Васиљевић (у пензији) и проф. др Душан Павловић, ментор. Комисија је детаљно прегледала и оценила наведену докторску дисертацију и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном Већу УБ-ФПН подноси

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Иван Станојевић је рођен у Београду 1984. године. Завршио је основне студије политикологије на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука 2009. године, с просечном оценом 9,37. Под менторством проф. др Душана Павловића одбранио је дипломски рад ”Примена концепта затвореникове дилеме у економији и политичкој науци”. Као студент, Иван Станојевић је био стипендиста Фонда за развој научног и уметничког подмлатка Министарства просвете, као и Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта.

Мастер студије Међународних односа – модул Европске интеграције на ФПН завршио је 2011. године, с просечном оценом 9,00, одбранивши мастер рад на тему ”Фискална политика Европске унија и последице кризе јавног дуга Грчке” под менторством проф. др Бранка Васиљевића. Исте године је започео докторске студије политикологије на ФПН.

Иван Станојевић је ангажован у раду са студентима на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука од академске 2009/2010. године у звању демонстратора-

сарадника. Од 2012. године био је у звању истраживача-сарадника и напослетку од 2015. године у звању асистента.

Поред рада са студентима ангажован је на научно-истраживачком пројекту Универзитета у Београду – Факултета политичких наука под називом “Политички идентитет Србије у локалном и глобалном контексту” (евиденциони број 179076), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије, као и на европском пројекту COST Action CA15207 Professionalization and Social Impact of European Political Science.

Иван Станојевић је до сада објавио више научних радова из области Политичке економије, институционализма и теорије игара, у научним часописима и зборницима.

Чланци у часописима

- Станојевић, Иван (2015). “Криза у еврозони као игра кукавице”. *Српска политичка мисао*. Београд: Институт за политичке студије. стр. 143-156.
- Stanojević, Ivan (2014). “Ekonomska logika osnovnog obrazovanja u Srbiji”. *Političke perspektive* 2/2014. Beograd, Zagreb: Fakultet političkih nauka, Fakultet političkih znanosti. str. 23-38
- Pavlović, Dušan & Ivan Stanojević (2014). “The Budgetary Process: An Analysis of the Legislative Measures in Serbia and Croatia”, *Serbian Political Thought* 1/2014, 2014. Belgrade: Institute for Political Sciences. стр. 5-17.
- Stanojević, Ivan (2014). “Bezbednosna dilema u Ukrajini – drugo čitanje Berija Posena”. *Politeia* 8, 2014. Banja Luka: Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci. str. 57-68.
- Павловић, Душан & Иван Станојевић (2012). “Политичке институције и економска политика: емпиријски налази (2)”. у: *Годишњак 2012*, број 7. Београд: Универзитет у Београду - Факултет политичких наука, 7-23.
- Pavlović, Dušan & Ivan Stanojević (2011). “Političke institucije i ekonomska politika: empirijski nalazi”. у: *Godišnjak 2011*, broj 6. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka, 177-194.

Поглавља у зборницима

- Stanojević, Ivan (2018). "Institucionalne posledice krize u evrozoni". u: Biljana Đorđević [ur.] *Konstitucionalizam i ustavni dizajn u demokratskoj recesiji*. Beograd: Udruženje za političke nauke Srbije i Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
- Павловић, Душан & Иван Станојевић (2016). Понуда економских политика у изборној кампањи 2016. године. у: Јовановић, Милан & Душан Вучићевић [ур.] *Избори у Србији 2016. године*. Београд: Институт за политичке студије. стр 81-111.
- Павловић, Душан & Иван Станојевић (2014). "Понуда економских политика у изборној кампањи 2014. године". у: Јовановић, Милан и Душан Вучићевић [ур.] *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада*. Београд: Институт за политичке студије, 161-176.
- Pavlović, Dušan & Ivan Stanojević (2011). "Političke institucije i ekonomska politika: analiza zakonskih rešenja". u: Podunavac, Milan [ur.] *Javne politike Srbije*. Beograd: Heinrich Boell Stiftung, 41-56.
- Pavlović, Dušan & Ivan Stanojević (2011). "Budžetska dilema: Ekonomski efekti izbornog sistema u Srbiji posle 2000. godine". u: Mihajlović, Srećko [ur.] *Dometi tranzicije od socijalizma ka kapitalizmu*. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, 229-240.
- Pavlović, Dušan & Ivan Stanojević (2011). "Predsednik republike, institucionalni dizajn i politički feleri". u: Pavlović, Dušan [ur.] *Razvoj demokratskih ustanova u Srbiji -- Deset godina posle*. Beograd: Heinrich Boell Stiftung, 65-72.
- Stanojević, Ivan (2009). "Srbija nakon Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju" u: Pavićević, Vladimir [ur.] *Zbornik Beogradske otvorene škole: radovi studenata, generacija 2007/2008*. Beograd: Beogradska otvorena škola, str. 138-156.

Прикази

- Stanojević, Ivan (2014). "Učite od najboljih" – Prikaz knjige Civilizacija Najla Fergusona, Službeni glasnik, 2013. Nova ekonomija br 10 (maj 2014) str. 38.

Иван Станојевић је члан Удружења за политичке науке Србије, члан редакције научног часописа Политичке перспективе, и редовни предавач на Академији либералне политике, Либертаријанског клуба.

2. Основни подаци о дисертацији

Одлуком 02-03 Број:61206-1715/2-17 Универзитета у Београду – Већа научних области правно-економски наука, од 30.05.2017. године, кандидату Ивану Станојевићу одобрена је израда докторске дисертације ”Институционални узроци кризе евра”.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета и Факултета политичких наука, А4 формата, фонт Book Antiqua, проред 1,5, маргине 30мм. Дисертација заједно са списком коришћене литературе има укупно 225 страна, и уз то изјаву захвалности, резиме на српском и енглеском језику, садржај и биографију кандидата.

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду и налаза у извештају из програма iThenticate, којим је 5. јула 2019. (у 11.43) извршена провера оригиналности докторске дисертације ”Институционални узроци кризе евра” кандидата Ивана Станојевића. Извештај указује на оригиналност докторске дисертације, да је рад урађен у складу са постављеним нормама и принципима академског поштења, да није реч о плагијату ни у једном делу текста, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

Дисертација кандидата Ивана Станојевића има увод, седам глава и закључак. Главе су сложене по следећем редоследу:

- ГЛАВА 1: Основне теоријско-методолошке поставке;
- ГЛАВА 2: Критички преглед литературе;
- ГЛАВА 3: Теоријски оквир за проучавање монетарне политике и монетарних унија;
- ГЛАВА 4: Историја монетарних интеграција и европске монетарне интеграције;
- ГЛАВА 5: Затвореникова дилема у европском монетарном систему као узрок настанка евра;
- ГЛАВА 6: Игра кукавице у ЕМУ као узрок кризе евра;
- ГЛАВА 7: Институционалне последице кризе евра.

На крају рада је приложен списак коришћене литературе, кратку биографију аутора, као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

II Предмет и циљ дисертације

Дисертација је посвећена истраживању узрока кризе јединствене европске валуте, која је почеле кризом јавног дуга Грчке 2009. године. Кандидат оспорава објашњења да су кризу евра узроковале хипотекарна криза у Сједињеним Америчким Државама, банке својим олаким позајмицама или држава чланица еврозоне које су се ”прекомерно” задуживале. Кандидат тврди да би таква објашњења и на другим местима имала последице сличне онима у Европској економској и монетарној унији. Сходно томе поставља питања: Зашто се хипотекарна криза ис САД није прелила на још неком месту на начин да запрети да уништи још неку светску валуту попут Јапанског јена, Британске фунте или Кинеског јуана? Зашто банке нису изазвале сличну кризу која би довела у питање опстанак неке друге светске валуте? Уколико су криве владе држава чланица еврозоне које су се ”прекомерно” задуживале, зашто до сличне кризе није дошло у Јапану чији је јавни дуг у односу на бруто друштвени производ био скоро двоструко већи него у Грчкој у време избијања кризе?

Сва ова питања кандидат сажима у једно истраживачко питање. Зашто државе које имају сопствену валуту и воде сопствену монетарну политику нису биле погођене кризом која је угрожавала опстанак њихове националне валуте, попут кризе у Европској економској и монетарној унији?

Кандидат показује да су за кризу евра изазвале институције, односно правила и праксе унутар Европске економске и монетарне уније које су подстицале финансијске институције, владе држава чланица и представнике држава чланица у телима Европске уније да се понашају тако да дође до кризе. Кандидат тврди да су институције стварале проблем колективног делања и стављале актере у ситуацију која се у теорији игара назива игра кукавице.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир дисертације чини једна основна и пет посебних хипотеза.

Основна хипотеза: кризу су изазвала формална и неформална правила у оквиру Европске економске и монетарне уније, која су створила проблем колективног делања између држава чланице еврозоне, и поставила их у стратешку ситуацију која се у теорији игара назива игра кукавице. Игра кукавице осликава ситуацију у којој појединачни актери нису подстакнути да сарађују и буду дисциплиновани, већ је могуће да актер који не сарађује и хвата кривину истовремено ужива користи јавног добра које други актер својом дисциплином и посвећеношћу обезбеђује. На овај начин створен је проблем колективног делања када је у питању одрживост јавних финансија држава чланица еврозоне, што је довело до кризе јединствене европске валуте. Ту главну хипотезу планирам да докажем кроз пет посебних хипотеза.

Прва посебна хипотеза: Државе су се задуживале значајно више него раније зато што им је ЕМУ стварала услове за то. Такво прекомерно задуживање није било могуће пре чланства у еврозони.

Друга посебна хипотеза: Недовољна моћ одвраћања и кажњавања у оквиру Пакта стабилности и раста (ПСР), као и праксе са лошим подстицајима у оквиру рада ПСР, давале су државама зелено светло када је у питању прекомерна потрошња.

Трећа посебна хипотеза: Институције ЕМУ су створиле висок степен међузависности међу чланицама, па су тако подстицале финансијски стабилне чланице да помажу презадуженим чланицама, што је ове друге додатно подстицало на потрошњу.

Четврта посебна хипотеза: Одредбе Уговора о Европској унији нису могле кредибилно да гарантују да избављивања (*bailout*) презадужених влада неће бити.

Пета посебна хипотеза. Нека од правила усвојена након почетка кризе, а с намером да ублаже кризу су је заправо продубила.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација кандидата Ивана Станојевића садржи увод, седам глава и закључак.

У **уводу** (стр. 1-2) кандидат говори о својим личним мотивима да се определи за ово истраживање. Говори о свом досадашњем школовању и објашњава како се одлучио за ову област истраживања и теоријски оквир.

У **глави 1: ОСНОВНЕ ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКЕ ПОСТАВКЕ** (стр. 3-12) кандидат представља своје истраживачко питање, образлаже друштвено-научни значај истраживања, успоставља почетну везу са постојећом научно-истраживачком литературом и поставља теоријски оквир институционалне аргументације и теорије игара.

Глава 2: КРИТИЧКИ ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ (стр. 13-37) садржи дискусије о европској монетарној унији, потенцијалним проблемима на које је указивала академска заједница пре њеног настанка, као и о објашњења о узроцима кризе. У одељку 2.1 је дискусија о спекулативним нападима на фиксни девизни курс. У одељку 2.2. се кандидат бави радовима који анализирају испуњеност критеријума теорије оптималне валутне области. Одељак 2.3 посвећен је радовима који се баве институционалним недостацима Европске економске и монетарне уније. У одељку 2.4 је дискусија и радовима у којима је наговештавана криза евра. Док је напослетку у одељку 2.5 дискусија о *ex post* објашњењима о узроцима кризе евра.

Глава 3: ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ МОНЕТАРНЕ ПОЛИТИКЕ И МОНЕТАРНИХ УНИЈА (стр. 38-66) детаљније представља теоријске оквире на основу којих се проучавају монетарна политика и монетарне уније. Кандидат у овој глави читаоцу нуди еволуцију схватања монетарне политике у економској науци како би се боље разумела ограничења Европске економске и монетарне уније.

У првом одељку (3.1) представљена је еволуција схватања улоге и могућности монетарне политике у економској науци од класичних економиста, преко Кејнзове револуције до монетаристичке контрареволуције, а све то превасходно кроз призму истраживања главног ауторитета у области монетарне политике Милтона Фридмана.

Као главни разлог за овакав приступ кандидат наводи чињеницу да Европска централна банка, по узору на немачку Бундесбанку, води своју монетарну политику на основу монетаристичких учења која су представљена у овом одељку. Поред тога, кандидат износи аргументацију зашто је монетарна политика немоћна у Европској економској и монетарној унији и како је институционални дизајн ЕМУ довео до буђења кејнзијанских политика влада држава чланица еврозоне. Након тога, у другом одељку (3.2) кандидат се бави Теоријом о оптималним валутним областима која представља теоријски оквир кроз који су економисти посматрали овај процес и давали предвиђања о могућностима оснивања наднационалне монетарне уније у Европи и потенцијалним проблемима.

У глави 4: ИСТОРИЈА МОНЕТАРНИХ ИНТЕГРАЦИЈА И ЕВРОПСКЕ МОНЕТАРНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ (стр. 67-112) кандидат пише о монетарним унијама које су претходиле Европској економској монетарној унији, о историји и еволуцији европске монетарне интеграције, као и о догађајима који су претходили кризи евра. Све то има за циљ да читаоцу прикаже контекст и амбијент у коме је настао евро и криза евра, као увод у објашњења механизма који су довели до кризе које следе у главама 5 и 6. У првом одељку (4.1) кандидат се бави историјом монетарних интеграције уопште. У другом одељку (4.2) укратко је представљена историја европске економске и монетарне интеграције и еволуција идеје о Европској економској и монетарној унији. Напоследку, у последњем одељку (4.3) следи приказ догађаја који је довео до кризе евра

У глави 5: ЗАТВОРЕНИКОВА ДИЛЕМА У ЕВРОПСКОМ МОНЕТАРНОМ СИСТЕМУ КАО УЗРОК НАСТАНКА ЕВРА (стр. 113-156) кандидат уводи концепт теорије игара као оквир уз помоћу кога објашњава понашање држава чланица у стратешким ситуацијама при вођењу монетарних политика и политика девизног курса у оквиру Европског монетарног система и Механизма девизних курсева. Исти оквир се касније користи за анализу стратешких ситуација које су настале после увођења евра, при вођењу фискалних политика у оквиру пакта стабилности и раста у глави 6.

Након кратког увода о теорији игара кандидат ставља нагласак на концепт затвореникове дилеме уз помоћу кога објашњава понашање држава чланица Европских заједница по питању прилагођавања девизних курсева након слома бретонвудског система. Идеја је да државе чланице царинске уније могу на кратак и средњи рок да

допринесу повећању конкурентности своје привреде благим арбитрарним повећањем инфлације односно депресијацијом валуте. На тај начин роба из државе А која је извршила депресијацију, постаје јефтинија у држави Б која се није одлучила на тај потез. Пошто у царинској унији држава Б нема опцију да помоћу царина и увозних такси утиче на повећање цене робе из увоза, она може бити принуђена да одговори истом мером да би заштитила своју привреду. Уколико то дога дође, потез државе А ће бити поништен потезом државе Б и државе ће се вратити на почетни ниво конкуритивности, али уз негативне последице повећане инфлације и пратећих ефеката попут ”трошкова ђонова”, трошкова менија, варијабилности релативних цена и погрешне алокације ресурса, дисторзије пореза, рачуноводствених конфузија и произвољне алокације богатства.

Оваква ситуација ставља државе у стратешку ситуацију затвореникове дилеме. За обе државе, као заједницу, би било најбоље да не праве инфлацију и не девалвирају валуте *ceteris paribus*. Међутим уколико држава А девалвира валуту на рачун државе Б, привреда државе А ће постати конкурентнија у размени са привредом државе Б. Исто се дешава и у обрнутом случају. Међутим уколико обе државе посегну за истим приступом, конкурентност привреда ће остати иста, али ће услови пословања бити лошији због повећане инфлације.

Овај део рада је важан зато што оснажује институционално објашњење дисертације. Идеја је да се покаже како су намераване одлуке при дизајнирању институција Европске економске и монетарне уније имале ненамераване последице. Са једне стране, ЕМУ је допринела да државе чланице превазиђу ситуацију затвореникове дилеме. Међутим, са друге стране ненамеравана последица ЕМУ је била да се драже чланице након увођења евра нађу у стратешкој ситуацији игре кукавице, која је довела до кризе евра 2009. године. О томе ће бити више речи у глави 6.

Структура главе 5 је следећа. Прво се представља теоријски оквир теорије игара као једног од најважнијих концепата у друштвеним наукама (одељак 5.2) односно затвореникове дилеме како једне од најважнијих игара у оквиру теорије игара (одељак 5.3). Унутар расправе о затворениковој дилеми кандидат представља концепт затвореникове дилеме са два играча (одељак 5.2.1). Након тога анализира теоријске начине за превазилажење дилеме (одељак 5.2.1.2) и ситуације са више играча (одељак

5.2.2). Напоследку, примењује концепт затвореникове дилеме на рат девалвацијама између земаља чланица Европских заједница и понудити објашњење о понашању држава чланица Европских заједница по питању монетарне политике и политике девизних курсева, користећи најављени теоријски оквир (одељак 5.3).

Глава 6: ИГРА КУКАВИЦЕ У ЕМУ КАО УЗРОК КРИЗЕ ЕВРА (стр. 157-180) проширује теоријски оквир увођењем игре кукавице, уз помоћ које кандидат представља подстицаје који су настали после формирања Европске економске и монетарне уније и увођења евра. Главна разлика између затвореникове дилеме и игре кукавице је у томе што игра кукавице има две равнотеже које настају када један од играча сарађује, док други не сарађује. Дакле, у стратешкој ситуацији игре кукавице је за играча који је испао наивчина (или светац), речником затвореникове дилеме, боље да настави да буде наивчина (или светац), него да престане да сарађује, зато што су исплате у случају обостране сарадње лошије од исплате за наивчину (или свеца). Ова глава представља кључно поглавље дисертације јер показује да је институционални дизајн ЕМУ стварао подстицаје који би довели до кризе и да није било спољних фактора попут хипотекарне кризе у САД.

Најпре је у одељку 5.1 концептуално представљена игра кукавице. Након тога је у одељку 5.2 представљена игра кукавице за више играча односно као проблем колективног делања. У одељку 5.3 кандидат представља институционалне недостатке Европске економске и монетарне уније где анализира ненамераване последице и путне зависности у оквиру ЕМУ. Напоследку у одељку 5.4. представља анализу ситуације у еврозони посматрану као игру кукавице са два и са више играча.

Анализом је обухваћено пет институционалних фелера ЕМУ. Прво, асиметрична структура надлежности вођења економске и монетарне политике унутар ЕМУ. Друго, неадекватност механизма за превенцију прекомерне потрошње унутар Пакта стабилности и раста. Треће, неадекватан механизам кажњавања држава чланица које крше Пакт стабилности и раста. Четврто, пракса некажњавања у оквиру ПСР. Пето, није предвиђена процедура за изbacивање држава чланица које не поштују правила ЕМУ. Шесто, повећани ефекти преливања који су подстицали државе чланице које нису погођене кризом, зато што су поштовале правила у оквиру ПСР, да избављају државе погођене кризом јавног дуга, које нису поштовале правила у оквиру ПСР.

На тај начин државе чланице еврозоне су се нашле у ситуацији игре кукавице. Невоља са том стратешком ситуацијом је у томе што не омогућује равнотежу коју подједнако преферирају сви учесници, већ неким од играча омогућује исплату за искушење (*temptation*) на рачун других који добијају исплату за свеца или наивчину (*saint or sucker*). Овај проблем се додатно усложњава са повећањем броја држава које се налазе у овој ситуацији. Наиме, свака појединачна држава има подстицај да не сарађује и проба да избегне исплату за свеца или наивчину и добије исплату за искушење. Међутим уколико све или највећи број држава изабере ту стратегију, односно престане да поштује правила унутар ЕМУ, онда ће уместо поменутих исплата добити исплату која представља казну за несарадњу (*punishment*) која је најмања могућа исплата у игри. То би у конкретном случају подразумевало негативне ефекте и трошкове распада монетарне уније, а највероватније и Европске уније, као што је то најављивала Немачка канцеларка Ангела Меркел.

Ово објашњење из угла теорије игара оснажује институционално објашњење узрока кризе евра. За разлику од алтернативних објашњења институционално објашњење узроке кризе тражи у формалним и неформалним правилима унутар ЕМУ која су створила непланиране подстицаје и који су довели до ненамеравних последица и путне зависности у понашању актера на које су утицала та правила. У овом случају су то извршне власти држава чланица као и тела ЕУ у којима седе представници влада држава чланица попут Савета министара финансија. Према томе, институционално објашњење узрока кризе евра је да би овакви подстицаји, који су настали из институција ЕМУ, довели до кризе јавног дуга и пратећег ефекта преливања пре или касније, са или без америчке хипотекарне кризе или светске економске кризе.

Глава 7: Институционалне последице кризе евра (стр. 181-209) је усмерена на анализу институционалних реформи унутар Економске и монетарне уније након избијања кризе евра 2009. године. Фокус главе 7 је на механизмима уведеним са циљем да исправе институционалне фелере који су довели до кризе, и да се на тај начин спречи поновни настанак кризе изазван подстицајима институција ЕМУ.

Кандидат представља институционалне реформе које су настале као одговор на проблеме наведене у глави 6 и које имају за циљ да промене подстицаје за владе

држава чланица како се не бих дошло до сличних криза у будућности Као одговор на кризу усвојено је тринаест важних докумената. Кандидат покушава да понуди одговор на питање како та нова правила мењају подстицаје и да ли су успела да реше проблем колективног делања који је постојао пре настанка кризе, изложен у глави 6. У одељку 7.2. су представљени механизми који исправљају институционалне фелере. Кандидат највише пажње, односу на остале реформе, посвећује стабилизационим. У одељку 7.3 је представљена анализа подстицаја из угла теорије игара и као и измењена матрица која приказује новонасталу ситуацију у којој се налазе државе чланице ЕМУ у складу са новим подстицајима насталим после свих реформи.

Кандидат изводи закључак да су реформама након кризе уклоњени институционални подстицаји који могу да доведу до сличне кризе у будућности. Тврди да је новим правилима фискална политика уздигнута на "међу ниво" између националног европског нивоа. То значи да иако националне буџете још увек припремају и извршавају владе држава чланица, оне то сада морају да раде по европским правилима утканим у своје национално законодавство и под будним оком Комисије. Националне владе и даље суверено одлучују на шта ће трошити новац из буџета, док однос расхода и прихода буџета више не може да одступа од правила ЕМУ. Па према томе тврди да је на тај начин решен проблем колективног делања у Европској економској и монетарној унији. Последично тврди да се државе чланице више не налазе у ситуацији игре кукавице. Сада их правила подстичу на координацију, док одступање од координације чине неисплативим.

Кандидат не тврди да више неће бити криза у ЕМУ, већ само да оне неће бити изазване подстицајима институција ЕМУ које су довеле до кризе која је почела 2009. године. Према кандидату, Европска унија и државе чланице ће и даље бити суочене са проблемима конкурентности, ниског раста, старења становништва, мигрантском кризом, проблемима у односима са Русијом по питању енергетске сарадње и сукоба у Украјини, али и најновијих изазова у односима са Сједињеним Америчким Државама, током мандата председника САД Доналда Трампа, који постају све израженији.

Кандидат посебно наглашава да је највећим бројем нових механизма дата одговорност Комисији да прати и надзире дешавања, скупља и сортира податке, спроводи ревизије и методолошке посете и слично. То велико повећање обима посла у многе повећава

одговорност Комисије за добро функционисање координације економских политика унутар ЕМУ. Кандидат сматра да ће ефикасност нових правила у ЕМУ у многоме ће зависити и од способности Комисије да спроводи сва правила и испуни све задатке који су стављени пред њу поменутиим реформама.

Дискусији о Комисији кандидат додаје и то да препоруке Комисије унутар ЕМУ скоро аутоматски ступају на снагу, што је детаљно обрађено одељку 3.3. Кандидат подвлачи да одредбу по којој ће се препорука Комисије ће се сматрати усвојеном, уколико се Савет не састане или не стигне да дође до одлуке у року од 10 дана. Према кандидату, таква промена односа моћи у органима Европске уније уз претходно подизање фискалне политике од националног ка европском нивоу власти, односно њено приближавање надлежности Комисије, захтева будно праћење како изабраних представника у државама чланицама, тако у научника у академским круговима.

У **ЗАКЉУЧКУ** (стр. 210-213) кандидат сумира најважније налазе дисертације. О настанку евра као круни процеса освајања виља европских интеграција у виду четири слободе. Слободе кретања роба, услуга, људи и капитала. Говори о проблемима колективног делања који су стајали на том путу. О проблему координације монетарних политика и политика девизног курса међу државама чланицама после слома Бретонвудског система оличеног у затворениковој дилеми, који је превазиђен успостављањем Европске економске и монетарне уније. Након тога и о главном проблему којим се бави ова дисертација, а то је проблем координације фискалних политика унутар ЕМУ, који су изазвале управо институције ЕМУ односно њена писана и неписана правила. Кандидат овде још једном веома прецизно сажима подстицаје и механизме које је створио институционални дизајн ЕМУ, а створили проблем колективног делања за државе чланице и узроковали кризу. Кандидат се на осврће и на значај теорије игара за ову институционалну анализу у којој се види њен пун експланаторни потенцијал. На самом крају још једном подсећа да ће спроведене реформе највероватније спречити сличне кризе у будућности, али и да треба водити рачуна о институционалним променама које могу изазвати другачије ненамераване последице у будућности, попут промене равнотеже моћи у ЕУ од Савета ка Комисији.

V Остварени резултати и научни допринос

Докторска дисертација Ивана Станојевића ”Институционални узроци кризе евра” представља другачије објашњење узрока кризе евра од оних до сада понуђених у научној литератури. Кандидат користи спој институционализма у друштвеним наукама и теорије игара како би пружио један нови поглед на ову важну тему. Из тог разлога ова дисертација има вишеструки значај.

Пре свега у дисертацији се преиспитују постојећа алтернативна објашњења узрока кризе евра и показује да она нису одговарајућа. Узроци који се помињу, попут хипотекарне кризе у САД, олако изданих позајмица од стране финансијских институција или неодговорног задуживања влада држава чланица би угрозили постојање још неке од постојећих светских валута, али то није био случај. Овај увид је значајан јер ставља у фокус институционални дизајн Европске економске и монетарне уније и кандидат се исправно одлучује за институционално објашњење у свом раду. Кандидат прецизном институционом анализом идентификује подстицаје који су утицали на релевантне актере како би створили стратешку ситуацију игре кукавице и узроковали кризу евра.

Други допринос представља објашњење еволуције европске монетарне интеграције као процес решавања проблема колективног делања. Да би дошао до објашњења узрока кризе евра у виду проблема колективног делања, оличеног у игри кукавице, кандидат убедљиво показује и да је сама ЕМУ настала као решење претходног проблема колективног делања по питању прилагођавања монетарних политика и девизних курсева након слома бретонвудског система, оличеног у затворениковој дилеми. У смислу ова дисертација иде у корак са најновијим објашњењима процеса европских интеграција уопште, оличених у теорији *Failing forward* коју аутор помиње у раду.

Трећи допринос, који је заправо део првог али га сматрамо довољно важним за одвојену напомену, је објашњење утицаја институција ЕМУ на однос влада држава према монетаристичким и кејнзијанским политикама за стабилизацију привреде. Европска централна банка устројена по угледу на немачку Бундес банку и води се монетаристичким принципима, монетарна политика ЕЦБ је немоћна када је у питању стабилизација привреда појединачних држава чланица. Из тог разлога су држава

чланице осуђене да коришћењем фискалне политике и кејнзијанских објашњења покушају да остваре стабилизацију у кризним временима. То има за последицу да државе које нису чланице еврозоне нити ЕУ, попут Србије, покушавају да правдају своје коришћење фискалне политике у стабилизационе сврхе, правдајући се примерима из еврозоне. То је наравно погрешно, јер Србија за разлику од држава чланица еврозоне има своју централну банку, која може да води независну монетарну политику, што кејнзијанске мере чини непотребним.

Напоследку, ова дисертација даје важан допринос по питању употреба теорије игара у објашњавању узрока кризе евра и европске монетарне интеграције уопште. Оруђа теорије игара су раније коришћена како би се објаснила логика спекулативних напада, трговинских ратова или за објашњење процеса одлучивања унутар тела ЕУ. Међутим теорија игара није коришћена како би се објаснили процеси на које у вези са монетарном интеграцијом или узроцима кризе евра и у кандидат даје оригиналан допринос примени ове теорије.

Налази ове докторске дисертације представљају значајни допринос у примени институционализма у друштвеним наукама и теорији игара и пружају једно оригинално и заокружено објашњење узорка кризе евра.

VI Закључак

Докторска дисертација Ивана Станојевића ”Институционални узроци кризе евра” урађена је у складу са прихваћеном пријавом. У раду се критички разматра проблем и доказују се хипотезе које су наведене у пријави. Основни делови рада и очекивани налази су наведени и образложени у пријави. Дисертација испуњава методолошке стандарде и ниво аргументације који се захтевају од научног рада.

Значај ове дисертације је што се бави важним и модерним политичко-економским проблемом којим се у Србији на овако детаљан и студиозан начин није бавио велики број аутора. Поред тога Иван Станојевић нуди објашњење узрока кризе евра које је иновативно и у поређењу са радовима светских аутора. У раду је на кохерентан и увредљив начин изложена аргументација у прилог тезе која се заступа. Имајући у виду значај проблема

којим се дисертација бави, разматрану литературу и аргументацију Комисија сматра да ће овај рад допринети научној и академској расправи о природи узрока кризе евра и приступу институционалној анализи процеса Европске економске и монетарне уније, као и европских интеграција уопште.

На основу претходно изнетих оцена Комисија предлаже Наставо-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри одбрану докторске дисертације „Институционални узроци кризе евра“, кандидата Ивана Станојевића, и проследи дисертацију, извештај и своју одлуку у даљу процедуру Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

У Београду, 13. септембра 2019. године

КОМИСИЈА

проф. др Слободан Самарцић

редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду

проф. др Бранко Васиљевић

редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, у пензији

проф. др Душан Павловић

ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду